Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Olli Sorainen
hallitusneuvos
TEM
050-396 0162

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle 12.4.2021

Hallituksen esitys laeiksi luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellisesta asemasta sekä Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain 6 §:n muuttamisesta (HE 42/2021)

Luonnontuotteiden teollinen talteenotto Suomessa on vuodesta 2005 lähtien nojautunut voimakkaasti Thaimaasta Suomeen kutsuttaviin kerääjiin. Thaimaasta on tullut viime vuosina Suomeen luonnontuotteiden keruuseen vuosittain noin 2 500 henkilöä. Ukrainasta ja Venäjältä on tullut vuosittain joitain satoja luonnontuotteiden kerääjiä.

Syksystä 2014 lähtien viranomaisten ja luonnontuotealan yritysten välillä on sovellettu luonnontuotteiden keruun aiesopimusmenettelyä. Menettely pohjautuu eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan ponteen työ- ja elinkeinoministeriölle. Menettelyn tavoitteena on tasapuolistaa yritysten kilpailutilannetta ja parantaa kerääjien olosuhteita ja ansiomahdollisuuksia. Aiesopimusmenettelyn myötä näitä tavoitteita on osin saavutettu. Ongelmana on kuitenkin ollut aiesopimuksen heikko velvoittavuus ja menettelyn hidas reagointi epäkohtiin.

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmassa linjataan, että ulkomaisten ei-työsuhteisten kausityöntekijöiden asema turvataan lainsäädännön keinoin, esimerkiksi marjanpoimijat. Kirjaus liittyy hallituksen huoleen luonnontuotteiden kerääjien, erityisesti thaimaalaisten kerääjien asemasta ja ansiomahdollisuuksista Suomessa. Esitys liittyy tähän hallitusohjelman kirjaukseen. Valmistelu liittyy osin myös hallitusohjelman linjaukseen siitä, että työvoiman maahanmuuttopolitiikkaa kehitettäessä otetaan huomioon ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäytön torjunta sekä tätä linjausta koskeviin valmisteluihin.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellisesta asemasta. Uusi laki koskisi sekä viisumilla että viisumivapaasti Suomeen kutsuttavien kerääjien oikeusasemaa Suomessa. Ehdotettu lainsäädäntö olisi kokonaan uutta, koska nykyisin laintasoista sääntelyä ei ole.

Esityksen tavoitteena on parantaa luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellista asemaa ja pienentää hyväksikäytön riskiä. Tavoitteena on lisäksi tasapuolistaa luonnontuotealan yritysten kilpailumahdollisuuksia. Näiden tavoitteiden toteutumisen myötä Suomen luonnontuotealan kehittymisen, kasvun ja kansainvälisen kilpailukyvyn edellytykset lisääntyisivät. Tämä olisi myös kuluttajan etu.

Esityksessä ehdotetaan, että luonnontuotekeruualan toimijan tulisi olla luotettava. Luonnontuotekeruualan toimijalla tarkoitettaisiin sitä, joka viisumia haettaessa kutsuu ulkomaalaisen maahan sekä sitä, joka ei ole kutsunut kerääjää maahan, mutta joka itse tai jonka lukuun muu taho järjestää kerääjälle majoituksen, keruuvälineet ja -varusteet tai

ajoneuvot pääasiallisena tarkoituksenaan saada ostetuksi kerääjältä tämän keräämiä luonnontuotteita.

Päätöksen luonnontuotekeruualan toimijan luotettavuudesta tekisi työ- ja elinkeinotoimisto viranomaisten rekistereistä saatujen tietojen, muun muassa toimijan taloudellista toimintaa ja julkisten velvoitteiden hoitamista koskevien tietojen nojalla. Työ- ja elinkeinotoimisto voisi hankkia nämä tiedot esimerkiksi Harmaan talouden selvitysyksikön tuottamien velvoitteidenhoitoselvitysten (VHS) avulla. Tästä syystä esityksessä ehdotetaan muutettavaksi myös Harmaan talouden selvitysyksiköstä annettua lakia siten, että velvoitteidenhoitoselvitykset (VHS) olisivat työ- ja elinkeinotoimiston käytettävissä luonnontuotekeruualan toimijan luotettavuuden arvioimista varten.

Ehdotettu laki ei vaikuttaisi luonnontuotteiden kerääjän oikeudelliseen asemaan. Lakia sovellettaisiin silloin, kun ei katsota olevan kyse työsuhteesta. Jos kyse on työsuhteesta, sovellettaisiin työlainsäädäntöä samoin kuin nykyisinkin tehtäisiin. Esitetty laki ei muuten koskisi ulkomaalaisen maahan tuloa ja maassa oleskelua, joka perustuu ulkomaalaislakiin.

Ehdotettu laki ei myöskään vaikuttaisi jokamiehen oikeuksien määrittelyyn. Luonnontuotteiden keruun tulisi edelleen tapahtua jokamiehenoikeuksien puitteissa aiheuttamatta häiriötä maanomistajille. Jos keruu ei voi tapahtua häiriötä aiheuttamatta tai jos kerätään muita kuin jokamiehenoikeuksien sallimia luonnontuotteita, tarvitaan maanomistajan lupa kuten nykyisinkin.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan luonnontuotekeruualan toimijoiden eräitä velvoitteita, jotka ovat olennaisia kerääjien oikeusaseman parantamiseksi ja mahdollisimman hyvien keruuansioiden varmistamiseksi. Nämä velvoitteet ovat pitkälti samoja, jotka toimijoilla jo nyt on aiesopimusmenettelyyn perustuen. Laissa niitä kuitenkin täsmennettäisiin, jotta ne olisivat käytännössä myös valvottavissa. Keskeinen velvoite on se, että luonnontuotekeruualan toimijan tulisi sopimusehdoissaan huolehtia siitä, että hänen lukuunsa toimivat tahot eivät peri kerääjiltä maksua rekrytoinnista.

Velvoitteiden noudattamista valvoisi työsuojeluviranomainen siltä osin, kun valvonta ei lain nojalla kuulu muulle viranomaiselle. Työsuojeluviranomainen yhdessä työ- ja elinkeinotoimiston kanssa antaisi neuvontaa lain soveltamisesta.

Luonnontuotekeruualan toimija, joka ei noudata ehdotetun lain säännöksiä, joutuisi korjaa-maan toimintaansa työsuojeluviranomaisen toimintaohjeen perusteella. Törkeimmissä tapauksissa työsuojeluviranomaisen tulisi ilmoittaa asia poliisille. Tämä olisi merkittävä parannus nykytilaan, jossa aiesopimuksen noudattamatta jättäminen johtaa mahdolliseen vii-sumien määrän pienenemiseen vasta seuraavalla keruukaudella.

Esitys on valmisteltu kuullen laajasti luonnontuotealan järjestöjä, alan yrityksiä ja Thaimaan viranomaisia. Samoin viranomaisyhteistyö esityksen valmistelussa on ollut kattavaa.

Toivomuksena on, että laki ja siihen liittyvä Harmaan talouden selvitysyksiköstä annettu lain muutos saataisiin voimaan mahdollisimman pian, viimeistään ennen luonnontuotteiden keruun satokautta 2021.